

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAALZitting 1969-1970Nr. 1

De vorige stukken zijn gedrukt onder de nrs. 145 en 176 van de zitting 1967/1968 en nr. 36 van de zitting 1968/1969.

MEMORIE VAN ANTWOORD op het voorlopig verslag van de vaste Commissies voor Verkeer en Waterstaat en Volksgezondheid omtrent het ontwerp van wet houdende regelen omtrent de verontreiniging van oppervlaktewateren. (Ingezonden 18 september 1969.)

Algemeen*Inleiding*

De vertragingen welke zich bij de behandeling van dit wetsontwerp hebben voorgedaan, worden ook door de ondergetekenden betreurd. Zij willen er echter op wijzen dat de lange tijd van deze behandeling niet ongebruikt is voorbijgegaan. Van de zijde van de daarbij betrokken departementen is inmiddels de voorbereiding van de uitvoeringsregelingen, die door het wetsontwerp worden geëist, ter hand genomen. Hierdoor zal de wet, indien deze door de Staten-Generaal is aangenomen, op korte termijn in werking kunnen treden. Met waardering willen de ondergetekenden ook gewag maken van de omstandigheid dat de provinciale besturen met de voorbereiding van de organisatie voor de bestrijding van de waterverontreiniging in het kader van de regeling van het wetsontwerp – een zeer omvangrijke arbeid – eveneens een begin hebben gemaakt. Voor verschillende gebieden zijn inmiddels geëigende organisaties tot stand gebracht en zijn bestrijdingsplannen opgesteld, die gedeeltelijk reeds in uitvoering zijn genomen.

Indien enige leden stellen dat het water tot het tijdstip van inwerkingtreding van de wet de weinig gecontroleerde ontvanger zal blijven van huishoudelijke en industriële afvalstoffen, merken de ondergetekenden op dat deze gedachte de indruk zou kunnen wekken dat het brengen van afvalstoffen in de oppervlaktewateren thans nog weinig aan voorschriften zou zijn gebonden. Zoals in de memorie van toelichting onder punt 2 van het algemeen deel „Bestaande administratieve voorzieningen” is vermeld, is de lozing van afvalstoffen echter ook nu nagenoeg steeds gebonden aan een vergunning van de beheerders van oppervlaktewateren, hetzij op grond van bestaande verordeningen, hetzij op grond van de eigenaardigheid van deze wateren. Bij nieuwe lozingen kunnen hierdoor de nodige voorschriften worden gegeven om ontoelaatbare verontreinigingen te voorkomen. Het vergunningensysteem biedt echter onvoldoende mogelijkheden om een einde te maken aan de vervuiling die wordt veroorzaakt door – vaak reeds lang bestaande – afvalwaterlozingen. Voor de sanering van de verontreinigde oppervlaktewateren moet een groot aantal werken volgens een doelmatige planning tot stand worden gebracht. Men mag dan ook niet verwachten dat na de inwerkingtreding van de wet de afvalwaterlozingen ineens zodanig onder controle zullen kunnen worden gebracht, dat aan de bestaande verontreiniging van de oppervlaktewateren op korte termijn volledig een einde zal komen. De laatste jaren kan inmiddels een belangrijke toeneming van in uitvoering genomen werken worden geconstateerd zoals blijkt uit de

hieronder genoemde bijdragen die ten laste van de begroting van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat zijn verleend over de jaren 1964-1968:

1964	f 2 500 000
1965	5 500 000
1966	9 000 000
1967	12 000 000
1968	15 000 000 (naar verwachting).

Indien een bijdrage door genoemd ministerie wordt verleend, bedraagt deze in normale gevallen 18½ pct. van de uitvoeringskosten. Voor werken, waarvan de lasten voor de belanghebbenden bijzonder hoog zouden worden, is echter in sommige gevallen een hogere bijdrage verleend. Hiermede rekening houdende kan de omvang van de werken, waarin door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat is bijgedragen, ongeveer worden gesteld op het 3- à 4-voudige van het bedrag aan subsidie. Daarnaast zijn ook nog werken tot stand gekomen, die niet door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat zijn gesubsidieerd, o.a. in het kader van de verruiming van de werkgelegenheid in gebieden met grote werkloosheid. De ontwikkelingen in de laatste jaren rechtvaardigen het vertrouwen dat bij de bestrijding van de waterverontreiniging in eigen land de spoed zal worden betracht, die ook de Regering ten aanzien van de oplossing van dit vraagstuk nodig acht.

De ondergetekenden zijn zich ervan bewust dat, waar voor de watervoorziening van Nederland in toenemende mate een beroep moet worden gedaan op de ter beschikking staande hoeveelheid oppervlaktewater, de hoedanigheid van het water dat via de grote rivieren ons land binnenkomt eveneens van het hoogste belang is. Met het oog daarop zijn dan ook in het verleden verschillende internationale contacten gelegd. In de memorie van antwoord op het voorlopig verslag van de bijzondere commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, belast met de voorbereidende behandeling van het onderhavige wetsontwerp¹⁾ wordt op de blz. 6 en 7 daarover reeds een uiteenzetting gegeven. In aansluiting daarop kan nog worden medegedeeld dat intussen met België werd overeengekomen dat de kwaliteit van het Maaswater aan de Belgisch/Nederlandse grens in bilateraal overleg zal worden bewaakt. Voorts stemt België ermee in dat een geïnstitutionaliseerd overleg wordt geopend met betrekking tot de problemen rond alle andere grensoverschrijdende grotere en kleinere wateren.

Met betrekking tot de passage uit het voorlopig verslag waarin de noodzaak wordt gestipuleerd te komen tot exacte normen ter zake van de verontreiniging van het rivierwater, waarvan de naleving afdwingbaar is, moge worden opgemerkt dat de Regering zich bij voortduur beijvert met nabuurlanden tot overeenstemming te komen over de meest gewenste normen en gedragsregels met het oog op de beheersing van de kwaliteit van het rivierwater. Het voor de voorbereiding van overeenkomsten als bedoeld aangewezen lichaam is, wat de Rijn betreft, de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn tegen Verontreiniging; het zou minder opportuun zijn hiervoor de bemoeiing van andere lichamen, zoals de E.E.G., in te roepen - afgezien van het feit dat één van de Rijnsoeverstaten, nl. Zwitserland, geen lid is van de E.E.G.

Het beleid blijft er dus op gericht om te trachten in redelijk overleg en begeleid door stappen op ministerieel en diplomatiek niveau tot een voor ons land - dat in de meeste gevallen als uitsluitend vragende partij in een moeilijke onderhandelingspositie verkeert - optimaal resultaat te geraken als „vriendelijke onderhandelingen” kwalificeren, voor niet duidelijk welk alternatief de leden die deze gang van zaken als „vriendelijke onderhandelingen” kwalificeren, voor de geest staat. Zij kunnen voorts niet zien dat inmiddels de toestand noodzakelijkerwijs slechter zou moeten worden. Integendeel mag worden verwacht dat met name de aanzienlij-

ke inspanningen welke de Bondsrepubliek zich getroost voor de bestrijding van de organische verontreiniging van de Rijn - waarvoor alleen al in de periode 1959-1967 rond 8 mld. D-mark werden besteed - zich in de komende jaren in de analyseresultaten zullen gaan aftekenen. Ook Zwitserland mag wat dit betreft met erkentelijkheid worden genoemd.

Het volkenrechtelijke aspect van de onderhavige zaak ondergaat mede dank zij studies die in de kring van de International Law Association (de z.g. Helsinki Rules), van de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling en andere zijn ondernomen een gestadige ontwikkeling. Meer en meer wint de gedachte veld, dat het stroomgebied van een internationale rivier als een eenheid moet worden gezien en dat verschillende vormen van watergebruik door de diverse oeverstaten moeten worden afgewogen, ten einde bij conflictsituaties prioriteiten te kunnen vaststellen. Deze gedachte houdt in dat iedere oeverstaat recht heeft op een nuttig gebruik van het water, ook wanneer dit vervuiling meebrengt, mits de daaruit voor andere oeverstaten voortvloeiende overlast zoveel mogelijk wordt beperkt. Een en ander kan onder bepaalde omstandigheden leiden tot een financiële betrokkenheid bij de bestrijdingsprojecten van hen, te wier bate de bestrijding wordt ondernomen.

De in juni 1969 opgetreden vergiftiging van de Rijn heeft nog eens duidelijk de aandacht gevestigd op een bepaalde potentiële bron van verontreiniging, nl. die afkomstig van scheepstransporten. In dit verband zij vermeld dat in het kader van de werkzaamheden van de Internationale Rijnvaartcommissie in aansluiting op vanwege de Economische Commissie voor Europa te Genève geformuleerde richtlijnen regels worden opgesteld voor het vervoer van gevaarlijke stoffen. Een en ander verkeert in een vergevorderd stadium van voorbereiding en verwacht mag worden dat bedoelde regels binnen zeer afzienbare tijd zullen worden aanvaard, waarmee de beveiliging tegen incidentele grotere verontreinigingen ten gevolge van ongelukken e.d. zonder twijfel aanzienlijk zal zijn opgevoerd.

Ten slotte hebben de aan het woord zijnde leden nog de aandacht gevraagd voor het inzamelen en onschadelijk maken van afgewerkte aardolieproducten, met name in E.E.G.-verband. De E.E.G. heeft zich in dit probleem begeven, omdat gevreesd werd dat de verscheidenheid in belastingfaciliteiten voor, of subsidieverlening in de vernietiging resp. regeneratie van olie in de verschillende lid-staten, concurrentievervalsing in de hand zou werken. Door het Directoraat-Generaal Mededinging van de Commissie der Europese Gemeenschappen is een opdracht verstrekt aan een terzake in hoge mate deskundige - ir. J. J. Hopmans, oud-directeur van het Rijksinstituut voor Zuivering van Afvalwater - tot het maken van een studie over het vraagstuk van de vernietiging van afgewerkte oliën in het samenstel van gemeenschappelijke maatregelen. Deze studie is voltooid en aan de E.E.G. ter bespreking in haar desbetreffende organen aangeboden. Aanvaarding door de lid-staten van een harmoniserende regeling voor de vernietiging of regeneratie van afgewerkte oliën zou ongetwijfeld een gunstige invloed hebben op de bestrijding van de verontreiniging van water en bodem door deze stoffen. Het spreekt vanzelf dat de Nederlandse Regering gaarne aan de totstandkoming van een dergelijke regeling zal meewerken. Het treffen van maatregelen in Nederland behoeft hierop echter niet te wachten. De ondergetekenden mogen in dit verband nog verwijzen naar het antwoord op de hierover door het lid van de Tweede Kamer, de heer Posthumus gestelde vragen. (*Aanhangsel* tot het Verslag van de *Handelingen der Tweede Kamer*, blz. 2243 en 2244.)

De voldoening van vele leden dat een wettelijke regeling voor het tegengaan van de verontreiniging van de oppervlaktewateren thans in zicht komt, wordt door ondergetekenden gedeeld. Met deze leden zijn zij van oordeel dat het in Straatsburg aangekondigde „Handvest voor het Water” gezien de ligging van ons land van betekenis moet worden geacht. De bestrijding van de waterverontreiniging vormt inderdaad een zeer

¹⁾ In het vervolg van deze memorie verder kortheidshalve aangeduid als: de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer.

essentieel onderdeel in de gehele waterhuishouding van ons land. Het grote belang van de goede hoedanigheid van het oppervlaktewater met het oog op het toenemende gebruik daarvan door bevolking, landbouw en industrie is bij de behandeling van het wetsontwerp dan ook reeds meermalen naar voren gekomen.

De structuur van de voorgestelde wettelijke regeling

Met voldoening hebben de ondergetekenden ervan kennis genomen dat vele leden der Kamer met de strekking en de hoofdbeginselen van het ontwerp instemmen. Deze leden vragen zich intussen af of het geheel van de problemen van de watervoorziening niet centraler moet worden bezien en of met name de vaststelling van elf provinciale reglementen wel tot voldoende eenheid zal leiden. Het grote belang van een goed gericht centraal beleid wordt ook door de ondergetekenden onderkend. Zij menen echter dat een beroep op de provinciale besturen voor een doelmatige werking van het stelsel een noodzaak vormt. Bij de opheffing van de bestaande waterverontreiniging zijn vele belangen betrokken, die vaak in eerste aanleg van regionale en lokale aard zijn. Voor het verkrijgen van bevredigende oplossingen is nauw overleg tussen alle betrokkenen geboden, waarbij de ervaring van de provinciale besturen op het gebied van de waterstaatszorg van bijzonder nut zal kunnen zijn. De provinciale besturen hebben inmiddels de voorbereiding van een organisatie op basis van de regeling van het wetsontwerp reeds ter hand genomen, waarbij over zich daarbij voordoende problemen zo nodig overleg met het Rijk plaatsvindt. Naar het zich laat aanzien zal in de verschillende provincies — mede afhankelijk van grootte en geografische situatie — de zorg voor de bestrijding van de waterverontreiniging komen te berusten bij één of enkele grote verbanden. Het beleid van de provinciale besturen zoals dat tot nu toe bekend is geworden, past in het beeld dat de centrale overheid ten aanzien van de organisatie voor ogen staat. Een sterk gedelegeerd beheer, waarvoor de aan het woord zijnde leden vrezzen, wordt ook door de ondergetekenden niet juist geacht. Hieraan kan nog worden toegevoegd dat ongewenste afwijkingen in de opbouw van de organisatie zo nodig kunnen worden voorkomen, omdat de nadere regelingen van de provincies de goedkeuring van de Kroon behoeven.

Uit de tot nu toe ontvangen bestrijdingsplannen blijkt dat van een diversiteit van opvattingen ten aanzien van de te nemen maatregelen evenmin sprake is. Deze plannen worden veelal in samenwerking met het Rijksinstituut voor Zuivering van Afvalwater opgesteld. De verschillen in financiële lasten, waarop de aan het woord zijnde leden wijzen, vloeien niet voort uit verschillen van inzicht in de te treffen maatregelen, maar vinden hun oorzaak in plaatselijke en regionale omstandigheden, waardoor de kosten voor de bestrijding van de waterverontreiniging in het ene gebied hoger zijn dan in het andere. De subsidiëring door het Rijk is er juist mede op gericht te grote verschillen in lasten tussen de onderscheidene gebieden te voorkomen, hetgeen met zich brengt dat de percentages van de rijksbijdrage voor de zuiveringswerken in verschillende gebieden niet steeds gelijk zullen zijn. In de huidige situatie vinden de verschillen in het subsidiepercentage uiteraard gedeeltelijk ook nog mede hun oorzaak in de omstandigheid dat het in het wetsontwerp beoogde stelsel van organisatie en financiering nog slechts ten dele is gerealiseerd.

Ten aanzien van de vraag of industrieel afvalwater niet in meerdere categorieën moet worden ingedeeld, kan worden opgemerkt, dat industrieel afvalwater inderdaad een grote diversiteit vertoont. Bij de te verlenen vergunning zal geval voor geval worden nagegaan welke eisen aan het te lozen afvalwater moeten worden gesteld. Ten aanzien van de heffing voor industrieel afvalwater waarop het aangehaalde artikel van drs. H. F. W. Kleyn betrekking heeft, wordt opgemerkt dat het eerste lid van artikel 19 van het wetsontwerp als grondslagen voor de heffing ten behoeve van het Rijk een onderscheid maakt tussen zuurstofbindende stoffen en andere stoffen. De zuurstofbindende kunnen worden onderscheiden in organische koolstofverbindingen en ammonium en organische

stikstofverbindingen. De hoeveelheid van deze stoffen kan op eenvoudige wijze door een tweetal bepalingen worden vastgesteld. Voor andere geloosde stoffen zal de aanslag in de heffing geschieden aan de hand van de gewichtseenheden, die per tijdseenheid in het oppervlaktewater worden gebracht. Met de diversiteit van deze stoffen zal rekening kunnen worden gehouden bij de vaststelling van het bedrag dat per gewichtseenheid verschuldigd zal zijn. Op deze wijze achten de ondergetekenden het mogelijk om voor het industriële afvalwater in voldoende mate tot een beleid te komen dat enerzijds aan het sterk wisselende karakter van dit afvalwater recht doet wedervaren en dat anderzijds voor de praktijk van de heffing voldoende eenvoudig is om tegen aanvaardbare kosten te kunnen worden toegepast.

Voor het opmaken van een bestrijdingsplan is in de eerste plaats nodig een grondige kennis van de lokale waterstaatkundige mogelijkheden. Eveneens moet rekening worden gehouden met de verwachtingen ten aanzien van de uitbreiding van steden en dorpen en de industrievestiging. Ook de toenemende drang om recreatie te zoeken langs het water is een factor waarmee bij de keuze van het ontvangende water en van het lozingspunt rekening moet worden gehouden. Het van bovenaf opstellen van een centraal bestrijdingsplan achten de ondergetekenden dan ook geen doelmatige werkwijze. Het zou aanleiding geven tot vertraging, terwijl er geen reden is om te verwachten dat hierdoor betere plannen zouden worden verkregen. Dit neemt niet weg dat bij de vaststelling van regionale bestrijdingsplannen de onderlinge samenhang in het oog moet worden gehouden. Met betrekking tot het hiertoe te voeren beleid moge worden verwezen naar hetgeen is opgemerkt in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer blz. 10, rechterkolom, laatste alinea en blz. 11, linkerkolom. In het vooroverleg over bestrijdingsplannen wordt in vrijwel alle — en zeker in de belangrijke — gevallen het Rijksinstituut voor Zuivering van Afvalwater betrokken. Nadat voldoende inzicht is verkregen in de te nemen maatregelen, kan het plan technisch worden uitgewerkt. Daartoe moeten uiteraard specialisten worden ingeschakeld. De praktijk is, dat het Rijksinstituut voor Zuivering van Afvalwater bij deze uitwerking eveneens wordt geraadpleegd.

De regionale gebieden wateren af op onder beheer van het Rijk staande wateren. Tussen de voor deze gebieden te treffen zuiveringsmaatregelen en die welke voor de rijkswateren worden getroffen moet dan ook een verband worden gelegd. Dit wil niet zeggen dat de eisen die voor lozing van afvalwater op de rijkswateren worden gesteld, steeds bepalend zouden zijn voor de eisen welke voor de wateren in regionale gebieden moeten gelden. De regionale wateren zijn veelal kleiner en stromen minder door, waardoor deze gevoeliger zijn voor lozingen van verontreinigd water. Voor deze wateren zal derhalve een grote zorgvuldigheid moeten worden betracht. Wanneer het gaat om maatregelen voor grensoverschrijdende wateren zullen de te treffen voorzieningen aan beide zijden van de grens door overleg op elkaar moeten worden afgestemd.

De ondergetekenden stemmen in met hetgeen wordt opgemerkt ten aanzien van het belang van ons land bij de kwaliteit van het rivierwater bij binnenkomst in ons land. De lozing van de afvalzouten van de kali-industrie in de Elzas is — zoals reeds lang bekend — van grote invloed op het keukenzoutgehalte van het Rijnwater. Verwezen mag worden naar de van de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn tegen Verontreiniging afkomstige verslagen en tabellen met betrekking tot de hoedanigheid van het Rijnwater, welke jaarlijks in verkorte vorm en eenmaal in de vijf jaar in uitgebreide vorm aan de beide Kamers der Staten-Generaal worden toegezonden en waaruit de toename van het chloridegehalte in het langs de Elzas lopende Rijn gedeelte duidelijk blijkt. Ook in de Nota voor de Waterhuishouding is hieromtrent gedocumenteerd verslag gedaan.

Gedurende de laatste jaren is enkele malen in sommige stuwpannen van de Maas te Limburg sprake geweest van kleinere of grote vissterften. Voor zover bekend vonden deze

plaats gedurende het zomerhalfjaar en ten tijde van lage tot zeer lage waterafvoeren van de rivier. De afvoer van de Maas kan soms gedurende een periode van meerdere weken een minimale waarde hebben van slechts enkele m³/sec. De kwaliteit van het Maaswater gaat in deze perioden van lage waterafvoer zienderogen achteruit. Voor het belangrijkste gedeelte wordt deze achteruitgang veroorzaakt door lozingen van huishoudelijk en industrieel afvalwater op Nederlands gebied. Een belangrijk aspect van de hierdoor veroorzaakte verontreiniging is de „verrijking” van het Maaswater met bemestende zouten, te weten fosfaten, ammoniumverbindingen en nitraten. De Nota voor de Waterhuishouding spreekt in dit verband van „vruchtbaar” water. In de oxydatief-biologische zuiveringsinstallaties voor huishoudelijk afvalwater, zoals deze thans worden gebouwd, wordt van deze stoffen gewoonlijk slechts een klein deel (30-50 pct.) teruggehouden. Ook de Zuidlimburgse industrie levert een grote bijdrage aan deze vorm van verontreiniging. In stromend water behoeft deze verontreiniging geen desastreuze gevolgen te hebben. Doch wanneer het Maaswater bij lage rivierafvoer vele dagen achtereen nagenoeg stilstaand in de ondiepe Maaspanden verblijft, is een explosieve ontwikkeling van fytoplankton – dat hiervoor aan een dergelijk milieu is gebonden – mogelijk. Het water geraakt dan in een, wat het zuurstofgehalte betreft, zeer labiele toestand, waarbij met name 's nachts zuurstofloosheid kan optreden. Van één der belangrijkste gevallen van vissterfte kon worden bewezen dat dit verschijnsel de oorzaak was geweest. Een ander geval van vissterfte kan vermoedelijk worden toegeschreven aan het voorkomen van een ongunstige combinatie van de zuurgraad en ammoniumconcentratie. Indien de zuurgraad laag genoeg is, dissocieert het ammoniumion in waterstof-ion en ammoniak; deze laatste stof is in een concentratie van enkele mg/1 giftig. In het bedoelde geval werd deze concentratie bereikt. De terughouding van bemestende zouten, met name ammoniumverbindingen, vormt een onderwerp van studie in de Werkgroep Sanering Maas.

Over de lozing van het warme koelwater van de Maascentrale kan worden opgemerkt dat deze lozing niet los kan worden gezien van de andere lozingen op de Maas. Er is een speciale Werkgroep Sanering Maas ingesteld om een globaal plan op te stellen voor de verbetering van de waterkwaliteit in de Maas. In deze werkgroep zal ook het probleem van het koelwater aan de orde komen en zal worden gezien of aan de lozing daarvan verdergaande eisen moeten worden verbonden. Aan de lozing van koelwater in oppervlaktewater zijn vele facetten verbonden. Vorig jaar is een werkgroep ingesteld ter bestudering van de problemen in biologisch opzicht, die verbonden zijn aan het gebruik van oppervlaktewater, met name van het water der grote rivieren, als koelwater. In deze werkgroep hebben zitting vertegenwoordigers van diverse instituten, die zich met studie van biologische problemen in het oppervlaktewater bezighouden, benevens vertegenwoordigers van de elektriciteitsmaatschappijen.

Tot nu toe is het Maaswater dat bij Eysden de grens overkomt nog van redelijke kwaliteit. Zoals reeds eerder is vermeld, werd met België overeengekomen dat de kwaliteit van het Maaswater aan de Belgisch/Nederlandse grens in bilateraal overleg zal worden bewaakt. Niet onvermeld mag blijven, dat de verontreiniging van de Maas vooral een gevolg is van meerdere lozingen van groot formaat – van zowel huishoudelijk als industrieel afvalwater – op Nederlands gebied. In feite komt al het afvalwater van Limburg, al of niet gezuiverd, direct of indirect in de Maas terecht. Na de opstelling van het bestrijdingsplan door de Werkgroep Sanering Maas zal de uitvoering daarvan met voortvarendheid ter hand worden genomen om zo spoedig mogelijk te komen tot een verbetering van de kwaliteit van het Maaswater.

Het verdrag met België inzake de verbinding tussen de Schelde en de Rijn vermeldt niet, dat water zal worden onttrokken aan de Maas. Ten behoeve van de zoutbestrijding die nodig zal zijn omdat anders via de Kreekraksluizen zout water uit de Antwerpse havens in het zoete Zeeuwse Meer zal vloeien, zal water aan dat meer moeten worden onttrokken.

Dit water gaat dus verloren voor de Nederlandse waterhuishouding. Het verdrag stelt dat België daarvoor naar vermogen compensatie zal geven, die uiteraard de totale Nederlandse waterhuishouding ten goede zal moeten komen. Dit betekent dus, dat het niet zou aangaan om het compensatiewater eerst op Belgisch gebied aan de Maas te onttrekken, om het vervolgens elders aan de Nederlands-Belgische grens „extra” ter beschikking te stellen. Wel zou het aanvaardbaar zijn indien het compensatiewater werkelijk extra boven de huidige Maasdebieten zou worden ter beschikking gesteld.

De regeling van de wateraftakkingen uit de Maas en de daarmee verband houdende herziening van het Tractaat van 1863¹⁾ en de daarbij behorende overeenkomst van 1873 stoelt op het verdrag inzake de opheffing van de Stop van Ternaaien en staat geheel los van de bepalingen van het Schelde-Rijnverdrag. Het Permanente Hof van Internationale Justitie heeft destijds een uitspraak gedaan in een tussen Nederland en België gerezen geschil met betrekking tot de mate waarin het België is toegestaan water uit het stroomgebied van de Maas af te leiden ten behoeve van de voeding van het Albertkanaal. Deze uitspraak blijft gelden. Intussen staat het België en Nederland uiteraard vrij in onderhandelingen elke regeling overeen te komen welke deze landen goeddunkt.

De ondergetekenden menen dat de door de aan het woord zijnde leden naar voren gebrachte factoren de noodzaak aantonen van een gecentraliseerd (kwaliteits)beheer voor de grote rivieren, waarin het wetsontwerp ook voorziet. Ten aanzien van de kleinere wateren wordt het kwaliteitsbeheer in hoofdzaak bepaald door regionale factoren (omvang en bestemming van het water, ontwikkeling van bevolking en industrie e.d.) waardoor een goede bekendheid met de plaatselijke omstandigheden voor het beleid van bijzondere betekenis is. De in het wetsontwerp voor het kwaliteitsbeheer voor deze wateren opgenomen decentralisatie sluit hierbij aan. Aan de gewenste medezeggenschap van het Rijk is in het wetsontwerp mede aandacht geschonken. De ondergetekenden mogen b.v. wijzen op het vereiste van Koninklijke goedkeuring van de provinciale verordeningen, de mogelijkheden van de uitreiking van verklaringen van ongenoegzaamheid, de beslissing van geschillen door de Kroon, terwijl ook in het kader van de normale waterstaatswetgeving nog verschillende mogelijkheden aanwezig zijn om in te grijpen, met name indien daartoe aangewezen lagere organen bij de vervulling van hun taak onvoldoende voortvarendheid zouden betrachten. De ondergetekenden mogen terzake verwijzen naar hetgeen hierover is opgemerkt in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer op blz. 22, rechterkolom. Ook thans vindt – zoals hiervoor reeds werd opgemerkt – veelvuldig overleg plaats tussen de lagere organen en het Rijk, met name door tussenkomst van het Rijksinstituut voor Zuivering van Afvalwater. De goede samenwerking tussen het Rijk en de besturen van provincies en andere publiekrechtelijke lichamen heeft ertoe geleid dat reeds voor de aanneming van het wetsontwerp de bestrijding van de waterverontreiniging in verschillende delen van het land op bevredigende wijze ter hand is genomen. De ondergetekenden zijn niet van oordeel dat op het gebied van de centrale medezeggenschap nog verdergaande bepalingen zouden moeten worden gesteld.

De aanleg van spaarbekkens – en dan niet alleen langs de Maas – is ook naar de mening van de ondergetekenden een aangelegenheid die centraal moet worden gezien. De eerste twee ondergetekenden hebben het voornemen hieraan aandacht te schenken in de wettelijke voorzieningen, die in het kader van een nadere regeling van de waterhuishouding en van de basisplannen voor de drinkwatervoorziening worden overwogen.

Met België zijn nog geen overeenkomsten gesloten met betrekking tot de lozing van afvalwater op zijbeken van de Maas.

Een vergaande decentralisatie bij de organisatie voor de bestrijding van de waterverontreiniging moet zeker niet ge-

1) In het voorlopig verslag wordt – naar aan te nemen als gevolg van een drukfout – ten onrechte gesproken van het tractaat van 1865.

wenst worden geacht. Blijkens de tot nu toe reeds bekende plannen of inzichten van de provinciale besturen dienaangaande heeft voor een ontwikkeling in deze richting niet te worden gevreesd. Voor zover de provinciale besturen voornemens zijn hun taak geheel of gedeeltelijk aan lagere lichamen over te dragen, gaan de gedachten in de richting van delegatie aan enkele grote verbanden (bestaande grote waterschappen of nicuw op te richten zuiveringschappen). Bij de overweging van de op grond van het wetsontwerp tot stand te brengen organisatie hebben de provinciale besturen tot nu toe in zeer ruime mate belanghebbenden in de gelegenheid gesteld hun inzichten kenbaar te maken, vaak door instelling van breed opgezette adviescommissies. De advisering van het Rijk ten aanzien van de verdere uitwerking van de wet en het algemene beleid zal geschieden door de Raad van de Waterstaat. Bij Koninklijk besluit van 27 maart 1969 is bij deze Raad een vaste commissie voor de waterverontreiniging ingesteld, waarin vertegenwoordigers van de betrokken departementen, lagere publiekrechtelijke lichamen en afvalwaterlozers zijn opgenomen. Plannen tot bestrijding van de verontreiniging van de grotere rijkswateren worden voorbereid in regionale commissies, waarin eveneens de afvalwaterlozers en de daarbij betrokken lagere organen zijn vertegenwoordigd. Voor de provincies is de instelling van vaste commissies van advies en bijstand geregeld in artikel 5 van het wetsontwerp. Bij delegatie aan waterschappen zal de inspraak van belanghebbenden kunnen worden verkregen door vertegenwoordiging in de besturen van deze lichamen. Voor een goede planning is uitgebreid overleg met de belanghebbenden onontbeerlijk. De ondergetekenden kunnen niet inzien dat de mate van decentralisatie welke het ontwerp kent, zou leiden tot een bij een andere opzet niet noodzakelijke adviesapparatuur. Zij menen voorts dat het systeem van de wet aan de urgentie van de zuivering juist recht doet. De regionale omstandigheden, waarmede met name bij de bestrijding van de waterverontreiniging van de niet onder beheer van het Rijk staande wateren rekening moet worden gehouden, maken de provinciale besturen de aangewezen organen voor het treffen van maatregelen om te komen tot een doeltreffende bestrijding van de verontreiniging van deze wateren.

Op rioleringsplannen zal de beheerder van zuiveringstechnische werken invloed kunnen uitoefenen omdat de aansluiting van rioleringen op deze werken zijn medewerking behoeft. Bij de opstelling van de rioleringsplannen zal derhalve met hem overleg moeten worden gepleegd.

Daarnaast zal de planning van nieuwe zuiveringswerken in gebieden waar nog geen riolering aanwezig is, kunnen nopen tot opstelling van rioleringsplannen, omdat het afvalwater centraal naar de zuiveringsinstallatie moet worden gebracht. In deze gevallen zal de voorafgaande aanleg van een centraal rioleringsstelsel nodig zijn om de bestrijding van de waterverontreiniging op efficiënte wijze mogelijk te maken.

Doordat bestaande afvalwaterlozingen niet zonder medewerking van de beheerder van het betrokken oppervlaktewater kunnen worden gehandhaafd, kan ook deze beheerder zo nodig invloed uitoefenen op de totstandkoming van nieuwe rioleringsstelsels. Het zal duidelijk zijn dat in deze gevallen overleg en goede samenwerking tussen de kwaliteitsbeheerder en de afvalwaterlozer(s) geboden zal zijn.

Kwantitatief en kwalitatief beheer ten aanzien van de oppervlaktewateren

Het kwantitatief beheer van de oppervlaktewateren berust in bepaalde delen van ons land nog bij een vrij groot aantal afzonderlijke waterschappen, vaak van betrekkelijk kleine omvang. De noodzaak om in deze gebieden door concentraties tot vorming van grotere eenheden te komen wordt vrij algemeen onderkend. In sommige provincies heeft de vorming van dergelijke eenheden reeds plaatsgevonden, in andere is men bezig met onderzoek naar de mogelijkheden te dien aanzien of is reeds een begin gemaakt met de verwerkelijking van opgestelde concentratieplannen.

Met betrekking tot het in het voorlopig verslag door enige leden uitgesproken gevoelen, dat het van belang is dat met het oog op de kwaliteitsbeheer waar nodig nog verdere concentratie zal plaatsvinden, waardoor kwantiteits- en kwaliteitsbeheer in één hand zouden kunnen komen, merken de ondergetekenden op dat hieraan ook naar hun mening zeker voordelen kunnen zijn verbonden. Intussen moet worden bedacht, dat – naar de ervaring leert – voor het kwalitatieve beheer in vele gevallen de vorming van slechts enkele grote verbanden per provincie in aanmerking komt. Indien wat het kwantiteitsbeheer betreft dan op dezelfde schaal zou moeten worden geconcentreerd, zou zulks een bijzonder diep ingrijpen in de bestaande situatie betekenen. Daar komt bij, dat bij de bepaling van het verband waarin het kwaliteitsbeheer wordt uitgeoefend, niet alleen van belang is de vraag, welke oppervlaktewateren als waterstaatkundige eenheid kunnen worden beschouwd, doch ook de vraag, welke vervuilers bij dat verband kunnen worden betrokken. De ondergetekenden menen dan ook, dat niet als eis kan worden gesteld dat het kwaliteitsbeheer steeds wordt uitgeoefend door een lichaam, dat in hetzelfde gebied met het kwantiteitsbeheer is belast. Zo achten zij het ook juist, dat, zoals in enkele provincies wordt overwogen, voor gebieden waar geen waterschappen van voldoende omvang voor het kwaliteitsbeheer aanwezig zijn, wordt overgegaan tot oprichting van één of enkele grote zuiveringschappen, waaraan dit beheer zal worden toevertrouwd.

Naar aanleiding van de opmerking van de aan het woord zijnde leden, dat naar hun mening het Rijk zijn invloed bij de concentratie van het kwantitatieve beheer zal moeten laten gelden, wijzen de ondergetekenden er overigens op dat het Rijk terzake geen directe bevoegdheden ter beschikking staan. De regeling van het waterschapsbestel behoort immers volgens de Grondwet tot de taak van de provinciale besturen. Wel kan er van rijkswege – bij de Koninklijke goedkeuring van op te richten zuiveringschappen en van de delegatie van de in het wetsontwerp aan gedeputeerde staten toegekende bevoegdheden – op worden toegezien, dat bij het beleid van de met het kwaliteitsbeheer belaste openbare lichamen de kwantitatieve beheerder in voldoende mate zal zijn betrokken. Toezicht in die zin zal ook worden uitgeoefend.

Zoals uit het vorenstaande is gebleken, zijn de ondergetekenden van oordeel dat voor het kwalitatieve beheer met name ten aanzien van de grootte van de eenheid, waarin dat beheer wordt uitgeoefend, andere criteria gelden dan die welke thans nog in het algemeen worden gehanteerd voor het kwantitatieve beheer. Zij willen hierbij in het midden laten of in de toekomst deze normen wellicht naar elkander toe zullen groeien. Aan te nemen valt, dat ook de Studiecommissie Waterschappen zich over deze problematiek zal buigen. Wat de samenwerking betreft zouden de ondergetekenden als criterium willen stellen, dat bij het kwantitatieve beheer zowel de belanghebbenden bij het ontvangende water als de lozers van afvalstoffen op adequate wijze moeten zijn betrokken.

Inderdaad zullen, zoals sommige leden opmerken, de niet met de kwaliteitszorg belaste waterbeheerders – en niet alleen zij – de gevolgen dragen van een onjuiste planning en onjuist beheer van de zuiveringstechnische werken. De ondergetekenden zijn van oordeel, dat mag worden verwacht dat deze beheerders vertrouwen stellen in de organen, die voor de bestrijding van de waterverontreiniging zullen worden aangewezen. Hiervoor is reeds vermeld dat bij de planning alle belanghebbenden zullen moeten worden betrokken. Bovendien zullen de opgestelde plannen geregeld dienen te worden aangepast aan nieuwe ontwikkelingen. Op de goede werking van zuiveringsinstallaties wordt door het nemen van monsters van het effluent regelmatig controle uitgeoefend. Blijkt de installatie onvoldoende te werken dan kunnen hier tegen maatregelen worden genomen. Voor een spoedig realiseren van de nodige maatregelen is het dan van grote betekenis, dat beschikt kan worden over een goed uitgerust

technisch apparaat, waartoe juist door de vorming van grotere verbanden de mogelijkheid wordt geopend.

De kwaliteit van het water en de volksgezondheid

Over een eventueel verband tussen de samenstelling van het drinkwater en het ontstaan van hartinfarcten zijn gedurende de afgelopen tien jaar in verschillende landen publikaties verschenen. In een aantal van deze publikaties wordt gesuggereerd dat hard drinkwater (dat wil zeggen drinkwater met een hoog calcium- en/of magnesiumgehalte) met een lage sterfte zou samengaan en omgekeerd. Ten aanzien van deze zogenaamde negatieve correlatie tussen de hardheid van water en de sterfte aan hart- en vaatziekten dient in het algemeen te worden opgemerkt dat een correlatie nog niets zegt over causaliteit.

Het is de ondergetekenden niet bekend dat zich in Rotterdam de laatste jaren meer dan vroeger afwijkingen in de spijsverteringsorganen van mensen en speciaal van baby's hebben voorgedaan. Noch de Geneeskundige Inspectie van de Volksgezondheid, noch de Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst te Rotterdam beschikken over gegevens waarop een dergelijk oordeel zou kunnen worden gegrond. Een ontwerp van wet inzake de Luchtverontreiniging is inmiddels – op 23 september 1968 – aan de Staten-Generaal aangeboden.

Sommige leden uiten hun twijfel aan een adequate behartiging van de volksgezondheidsbelangen bij het toezicht op lozingen van industriële afvalstoffen en stellen de vraag of het apparaat dat aan de uitvoering van de voorgestelde wettelijke regeling gestalte zal moeten geven, voldoende uitgebreid zal zijn om niet alleen op te treden tegen een ontoelaatbare verontreiniging die heeft plaatsgevonden, maar deze zo mogelijk ook, door veelvoudige periodieke controle, te voorkomen. Opgemerkt wordt dat in de lozingsvergunningen aan bedrijven waarin met schadelijke stoffen wordt gewerkt, de aard en de hoeveelheden der afvalstoffen die onder bepaalde omstandigheden in het ontvangende water mogen worden gebracht, nauwkeurig worden aangegeven. Het toezicht op deze lozingen wordt uitgeoefend door de vergunninggever, dus door het Rijk, de provincies of de openbare lichamen aan wie de provinciale staten de bevoegdheden tot het verlenen van vergunningen hebben opgedragen. Het Rijk en verscheidene provincies en waterschappen beschikken reeds over een apparaat dat dit toezicht kan uitoefenen; instanties waarmee dit nog niet het geval is, zullen zich in de toekomst nog moeten verzekeren van deskundigen aan wie deze taak kan worden toevertrouwd. Geheel onafhankelijk van deze controle kan de inspecteur van de Volksgezondheid, belast met het toezicht op de hygiëne van het milieu, een onderzoek instellen wanneer hij dit uit hygiënische overwegingen gewenst acht. Zo worden bij voorbeeld reeds thans de effluënten van alle installaties voor de behandeling van rioolwater op gezette tijden door het Rijksinstituut voor de Volksgezondheid bemonsterd en onderzocht.

Door deze maatregelen kan een doelmatig toezicht op de kwaliteit van het oppervlaktewater en de daarin geloosde afvalstoffen worden uitgeoefend. Als gevolg van deze controle zal het lozen van afvalstoffen in strijd met de voorschriften van een vergunning kunnen worden tegengegaan. Wel moet echter in het oog worden gehouden, dat ondanks alle voorzorgsmaatregelen, zich soms accidenten zullen kunnen voordoen, die oorzaak zijn van ernstige waterverontreiniging.

Geregeld worden door diverse instanties, waaronder het Rijksinstituut voor de Volksgezondheid, onderzoeken verricht naar de aanwezigheid van chemische bestrijdingsmiddelen in oppervlaktewateren (polderwateren en grote rivieren).

Tot nog toe hebben de onderzoeken aan het licht gebracht, dat de residuen van insecticiden in oppervlaktewater geen onrusbarende vormen aannemen.

Waargenomen schadelijke invloed op in het water levende organismen en daarvan levende hogere diersoorten kon-

den tot dusverre worden toegeschreven aan plaatselijke verontreinigingen door bij voorbeeld lozingen van fabrieken, of aan calamiteiten. De recente vergiftiging van de Rijn is van het laatste een sprekend voorbeeld. In onderlinge samenwerking is door diverse instanties aan een meer uitgebreid onderzoekprogramma van diverse belangrijke wateren, o.a. de grote rivieren, begonnen. Tevens wordt in diverse commissies onderzoek verricht naar de effecten van aangetroffen concentraties van verschillende soorten bestrijdingsmiddelen, met name de persistenten, op het milieu.

Naar aanleiding van de opmerkingen over het voorkomen van insecticiden in oppervlaktewater in Oostelijk Flevoland kan worden medegedeeld, dat het onderzoek ook in 1968 is verricht. Uit dit onderzoek bleek onder meer, dat in geen enkel monster endosulfan aanwezig was. De residuen van dieldrin waren niet onrustbarend. Als hoogste residu werd 0,05 mg/liter aangetoond.

Het ligt in de bedoeling, eveneens waarnemingen te verrichten in land- en tuinbouwgebieden met een structuur, welke verschilt van die in de IJsselmeerpolders.

Hoewel nog geen afgerond beeld kan worden geschetst van de gevolgen van het besluit van de zeepfabrikanten om na 1 april 1968 niet langer harde anionogene detergenten in wasmiddelen ter verwerken, is het reeds mogelijk vast te stellen dat het detergentengehalte van biologisch behandeld rioolwater aanmerkelijk is gedaald. Ook in het oppervlaktewater worden de detergentconcentraties kleiner. Nader onderzoek zal moeten leren of de moderne, harde nonionogene detergenten, die in sommige takken van nijverheid worden gebezigd, aanleiding geven tot onaanvaardbare verontreiniging van het oppervlaktewater. De ondergetekenden zijn van oordeel dat er voorshands geen behoefte bestaat aan wettelijke maatregelen tegen het gebruik van harde detergenten.

Het roeren van grond bij de uitvoering van grote werken en het storten van afvalstoffen kunnen inderdaad een locale verontreiniging van het grondwater veroorzaken. Het verontreinigde areaal blijft in deze gevallen in de regel beperkt, omdat het in de oppervlakkige bodemlagen plaatsvindende mineralisatieproces het organische gedeelte van de verontreinigingen snel ontleed. Slechts de anorganische verontreinigingen kunnen zich dan over grotere afstanden verplaatsen. In de ten behoeve van de drinkwatervoorziening gebruikte waterwingebieden tracht men zo weinig mogelijk handelingen te verrichten die aanleiding tot bodemverontreiniging kunnen geven. Wanneer men deze gedragslijn blijft volgen zal de winning van grondwater waaruit hygiënisch onberispelijk water kan worden gemaakt ook in de toekomst mogelijk blijven. De tweede ondergetekende heeft in december 1967 in een rondschrrijven de aandacht van de provinciale besturen gevraagd voor de bescherming van waterwingebieden niet alleen langs planologische weg, maar ook door middel van een aanvullende „beschermingsverordening”, vast te stellen op grond van artikel 90 van de Provinciewet. Het bevorderen van een wettelijke regeling voor de bescherming van het grondwater, ten aanzien waarvan de Centrale Commissie voor Drinkwatervoorziening advies heeft uitgebracht, is thans bij de tweede ondergetekende in overweging.

Een spoedige regeling van het grondwaterbeheer wordt ook door de ondergetekende gewenst geacht. De uitgebrachte adviezen over het door de Commissie Grondwaterwet opgestelde ontwerp van wet hebben aanleiding gegeven tot een hernieuwde overweging van het systeem dat in dit ontwerp werd voorgesteld. Hierover vindt thans overleg plaats tussen de Departementen van Verkeer en Waterstaat en van Sociale Zaken en Volksgezondheid. In dit overleg zullen ook nog de andere belanghebbende departementen worden betrokken. Een eerdere indiening van het wetsontwerp dan in het vooruitzicht werd gesteld is niet mogelijk.

Het is nog niet bekend wanneer de door de commissie voor fytofarmacie ingestelde subgroep voor het onderzoek naar de invloed van het gebruik van insecticiden haar werkzaamheden zal hebben voltooid.

De kosten

De verdeling van de actieve en passieve zorg voor de zuivering over verschillende organen behoeft geen aanleiding te geven tot onnodige verhoging van de kosten. Het aantal en de omvang van de tot stand te brengen installaties voor een bepaald gebied worden vastgelegd in een bestrijdingsplan. Bij de opstelling van dit plan zullen alle belanghebbenden moeten worden betrokken, zodat bij scheiding van actieve en passieve zorg dit plan in samenwerking tussen de beide met deze zorg belaste organen tot stand zal worden gebracht. Een moeilijk vraagstuk vormt hierbij de vaststelling van de overcapaciteit die de verschillende installaties moeten verkrijgen met het oog op de in de toekomst te verwachten toeneming van de geloosde afvalstoffen. Dit probleem staat echter los van het al of niet gescheiden zijn van de actieve en passieve zorg voor de zuivering. De ontwikkeling kan nu eenmaal in werkelijkheid anders zijn dan bij de planning op grond van de toen bekend zijnde gegevens kon worden voorzien.

De ondergetekenden verwachten dat de inkomsten uit de heffingen ten behoeve van de rijkswateren in de eerste jaren de uitkeringen zullen overtreffen. Enerzijds zal het aantal lozingen van ongezuiverd afvalwater dan nog groot zijn, zodat de heffing voor een groot aantal inwonerequivalenten verschuldigd zal zijn. Anderzijds zal het aantal installaties dat in uitvoering kan worden genomen aanvankelijk nog niet zo hoog kunnen zijn, omdat de opstelling en het ter hand nemen van de uitvoering van de zuiveringsplannen een zekere aanloopperiode vragen. Door deze omstandigheden wordt de mogelijkheid tot fondsvorming geopend. De ontwikkeling in de beginperiode van de uitvoering van de wet zal dan ook naar het oordeel van de ondergetekenden anders zijn dan door de aan het woord zijnde vele andere leden wordt aangenomen.

Ten aanzien van de vraag naar de kosten die gemoeid zijn met de zogenaamde „derde trap” van waterzuivering moet eerst worden opgemerkt, dat onder deze term verschillende behandelingswijzen worden begrepen. Over de kosten van deze zuiveringsmethoden zijn nog nauwelijks Nederlandse cijfers beschikbaar, omdat bij de zuivering in Nederland deze derde trap vrijwel niet wordt toegepast.

Ten eerste bevat het effluent van een biologische zuiveringsinstallatie nog zwevende stoffen. Deze kunnen bijvoorbeeld worden verwijderd met een zogenaamde microstrainer. Bij toepassing hiervan zouden de kosten van zuivering blijkens Engelse opgaven met 1 à 2 pct. worden verhoogd.

Ten tweede bevat het effluent van een biologische zuiveringsinstallatie nog een vrij aanzienlijke hoeveelheid fosfaat, die aanleiding kan geven tot een sterke algen- en wierenontwikkeling in het oppervlaktewater. Volgens Duitse opgaven zullen de bouwkosten van de zuiveringsinstallaties bij het verwijderen van het fosfaat met ca. 10 pct. worden verhoogd, terwijl bovendien aan kosten voor toe te voegen chemicaliën tenminste 5 cent per m³ afvalwater extra nodig is.

Ten derde blijft er nog een deel van de in het rioolwater aanwezige ziektekiemen over, die door chlorering of ozonisering kunnen worden geëlimineerd. Uit ramingen blijkt, dat de investeringskosten voor chlorering van het effluent van grote oxydatief-biologische zuiveringsinstallaties f 1 à f 2 per inwonerequivalent bedragen, terwijl de jaarlijkse kosten f 0,25 à f 0,50 per inwonerequivalent zijn.

In een recent Amerikaans artikel is nog een aantal gegevens vermeld over de kosten van zuivering als het effluent van de installatie direct weer als drinkwater zou moeten worden gebruikt; de Amerikanen spreken dan van „Waterrenovation”. Voor een grote zuiveringsinstallatie zouden de kosten van zuivering dan stijgen van f 10 (voor gebruikelijke oxydatief-biologische zuivering) tot circa f 50 per inwonerequivalent per jaar.

Om te kunnen voldoen aan de criteria, die in de memorie van toelichting op blz. 9 zijn genoemd, zal uitgaande van de

huidige situatie gewoonlijk kunnen worden volstaan met oxydatief-biologische zuivering. In een aantal gevallen, bijvoorbeeld daar waar in sterke mate belangen van het schelpdierbedrijf bij de zuiverheid van het water zijn betrokken, kan het gewenst zijn ook nog chlorering toe te passen, terwijl in andere gevallen ter bestrijding van de milieuverontreiniging met persistente biociden maatregelen „aan de bron” genomen dienen te worden. Er treedt hier een overlapping op van de terreinen, die bestreken worden door de Wet verontreiniging oppervlaktewateren en o.a. door de Bestrijdingsmiddelenwet en de ondergetekenden zullen streven naar een beleid, dat zoveel mogelijk gericht is op een integrale milieu-bescherming. Wanneer in sterke mate recreatiebelangen bij de zuiverheid van het water betrokken zijn, kan het gewenst zijn ook chlorering en fosfaatverwijdering toe te passen. Laatstgenoemde zuiveringsmethoden hebben voor de grote rivieren slechts zin als ook de lozingen buiten ons land op dezelfde wijze worden behandeld. Ook in dit verband moeten de Nederlandse normen en de normen van onze nabuurlanden op elkaar zijn afgestemd. In de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer (blz. 20, linkerkolom, laatste alinea) is er reeds op gewezen dat verwacht moet worden dat in de toekomst aan de lozing van afvalwater zwaardere eisen zullen moeten worden gesteld met het oog op de toenemende waterbehoefte van bevolking en industrie. De ontwikkeling ten aanzien van het waterverbruik kan echter nog niet in voldoende mate worden overzien om over de in een verdere toekomst te treffen maatregelen reeds nu uitspraken te kunnen doen. Ook de ontwikkeling van nieuwe zuiveringstechnieken zal hierbij van belang kunnen zijn.

De kosten van de nodige maatregelen tot bestrijding van de waterverontreiniging zullen inderdaad aanzienlijk zijn. De daaruit voor de contribuabelen voortvloeiende lasten zullen mede worden bepaald door de tijdsperiode, waarbinnen de sanering wordt tot stand gebracht, zoals terecht door de aan het woord zijnde leden wordt opgemerkt. De Regering is voornemens, zoals ook blijkt uit de memorie van toelichting blz. 12, rechterkolom, om de verontreiniging van de rijkswateren in een periode van 20 jaar te saneren. Uit ervaring is gebleken dat voor de wateren, die onder beheer van lagere overheidsorganen vallen, het realiseren van een saneringsprogramma eveneens geruime tijd vraagt. De indicatieve meerjarenprogramma's, die ingevolge artikel 33 van het wetsontwerp zullen worden vastgesteld, zullen te zijner tijd een nauwkeuriger inzicht geven in het tempo van voortgang. Te hoge lasten voor de belanghebbenden zullen zo nodig worden voorkomen door verlening van subsidies door het Rijk op grond van artikel 23, derde lid, van het wetsontwerp. De ondergetekenden mogen verwijzen naar hetgeen hierover ook is medegedeeld in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer in het onderdeel „Het kostenvraagstuk” (blz. 16 e.v.).

Het stelsel van de toekomstige wet heeft ten aanzien van bestaande installaties alleen dan consequenties, indien deze door de beheerders worden overgedragen aan nieuwe in het kader van de wet tot stand te brengen grotere verbanden. Bij deze overdracht zal voor de installaties door de overnemende instanties een afkoopsom aan de oorspronkelijke beheerders dienen te worden betaald. Deze afkoopsom zal in nader overleg tussen de betrokkenen dienen te worden vastgesteld. Voorzover nodig zullen de staten der provincies in de verordeningen bedoeld in artikel 5, eerste lid van het wetsontwerp, hiervoor nadere aanwijzingen kunnen geven.

In de kosten van maatregelen tot bestrijding van de waterverontreiniging zijn tot dusver de volgende bijdragen door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat toegezegd. In het overzicht zijn tevens vermeld eventuele bijdragen van het Ministerie van Economische Zaken (C.I.O.P.) t.b.v. de projecten.

Project	Kosten	Bijdragen in %			Opmerkingen
		V. en W.	Prov.	E.Z.	
1. Afvalwaterleiding Hoogkerk-Waddenzee	f 20 000 000,—	37½	12½	30	nadert voltooiing
2. Saneringsplan noordelijk recreatiegebied Friesland:					
a. Zuiveringsinstallaties Leeuwarden, Drachten en Bergum-Suameer	25 000 000,—	24¾	8½	45	in uitvoering
b. Overige werken	3 800 000,—	18¾	6¼	—	verzoek tot verhoging subsidie in behandeling
3. Gemeente Emmen:					
a. Zuiveringsinstallatie Emmen	6 200 000,—	18¾	1 ⁹ / ₁₆	35,4	in uitvoering
b. Zuiveringsinstallatie Klazinaveen	2 000 000,—	18¾	1 ⁹ / ₁₆	39,7	in uitvoering
c. Zuiveringsinstallatie Zwartemeer en Nw. Amsterdam/Veenoord	3 000 000,—	30	10	—	ged. in uitvoering
4. Saneringsplan waterschap de Regge (f 70 000 000,—)	30 000 000,—	18¾	6¼	—	afzonderlijke onderdelen: voltooid of in uitvoering
5. Saneringsplan Noord-West Veluwe:					
a. Zuiveringsinstallatie Elburg	9 000 000,—	30	10	—	aanvragen tot verhoging
b. Overige werken	21 000 000,—	18¾	6¼	—	subsidie in behandeling
6. Zuiveringsinstallatie Zutphen	6 800 000,—	18¾	6¼	—	
7. Saneringsplan watersch. van de Berkel	23 000 000,—	18¾	6¼	—	
8. Saneringsplan Baakse Beek	7 000 000,—	18¾	6¼	—	in uitvoering
9. Saneringsplan Oude IJssel	15 000 000,—	18¾	6¼	—	idem
10. Saneringsplan Grift	38 000 000,—	30	10	—	ged. in uitvoering
11. Saneringsplan Linge (f 12 000 000,—)	nog nader uit te werken	18¾	6¼	—	subsidie toegezegd t.b.v. enige afzonderlijke onderdelen
12. Zuiveringstechn. werken gemeente Groesbeek	f 1 600 000,—	30	10	—	een gedeelte is in het kader v. d. aanvullende werkgelegenheid gerealiseerd
13. Zuiveringsinstallatie 's-Heerenberg	2 000 000,—	18¾	6¼	—	voltooid
14. Saneringsplan Eemgebied en Valleikanaal:					
a. Gelders gedeelte	20 000 000,—	18¾	6¼	—	t.b.v. Ede en Barneveld tot subsidie verhoogd tot 50%
b. Zuiveringsinstallatie Amersfoort c.a.	17 500 000,—	24	8	—	
c. Overige werken in het Utrechtse gedeelte	25 000 000,—	18¾	6¼	—	Ged. in uitvoering; t.b.v. Maarn, Woudenberg, Baarn tot subsidie verhoogd met 50%, t.b.v. Veenendaal tot 40%
15. Saneringsplan Kromme Rijngebied	13 000 000,—	18¾	6¼	—	Ged. in uitvoering
16. Zuiveringsinstallatie Bunschoten	3 000 000,—	37½	12½	—	
17. Zuiveringstechn. werken Amerongen, Leersum, Rhenen	2 500 000,—	18¾	6¼	—	
18. Zuiveringstechn. werken Gooiergracht Laren (N.H.), Blaricum en Eemnes (U.)	2 000 000,—	18¾	6¼	—	voltooid
19. Uitbreiding zuiveringsinstallatie Beverwijk	3 000 000,—	18¾	6¼	—	t.b.v. Uitwat. sluizen in Kennemerland en W. Friesland (volgnr. 20)
20. Saneringsplan Uitwat. sluizen in Kennemerland en W. Friesland (f 200 000 000,—)	10 000 000,—	18¾	6¼	—	in uitvoering
21. Zuiveringsinstallatie de Koog (Texel)	900 000,—	30	10	—	
22. Zuiveringsinst. Haarlem	14 000 000,—	18¾	6¼	—	gereed
23. Saneringsplan Rijnland (f 150 000 000,—) waarin begrepen de volgnrs. 22, 24, 25 en 26	16 000 000,—	18¾	6¼	—	in uitvoering
24. Zuiveringstechn. werken Leiden/Voorschoten	10 000 000,—	18¾	6¼	—	in uitvoering
25. Afvalwaterleiding Leidschendam	6 000 000,—	30	10	—	in uitvoering
26. Zuiveringsinstallatie gemeente Gouda en Unilever Emery	10 700 000,— 3 500 000,—	30 30	10 10	— —	worden door resp. onder supervisie van Rijnland uitgevoerd
27. Saneringsplan Holl. IJssel (excl. Gouda)	16 000 000,—	18¾	6¼	—	gedeeltelijk gereed
28. Zuiveringsinstallatie Nieuwe Waterweg	10 000 000,—	18¾	6¼	—	in uitvoering
29. Zuiveringstechn. werken gem. Mijnsheerenland/Westmaas	1 000 000,—	18¾	6¼	—	in uitvoering
30. Afvalwaterleiding Kanaalzone Z. Vlaanderen	17 000 000,—	18¾	—	55,1	Provincie verleent vaste bijdrage van f 200 000,—, nagenoeg gereed
31. Afvalwaterleiding Bergen op Zoom-Wester-schelde	15 000 000,—	18¾	6¼	47,7	in uitvoering
32. Zuiveringsinstallatie Breda	32 000 000,—	18¾	6¼	—	in uitvoering
33. Saneringsplan waterschap De Dommel, waarin begrepen de zuiveringsinstallatie Eindhoven, 1e ged.	67 000 000,— —	18¾ 30	6¼ 10	— —	in uitvoering gereed

Project	Kosten	Bijdragen in %			Opmerkingen
		V. en W.	Prov.	E.Z.	
34. Saneringsplan waterschap De Aa, waarin begrepen de zuiveringsinstallatie Helmond . . .	40 000 000,—	18 $\frac{3}{4}$	6 $\frac{1}{4}$	—	in uitvoering
35. Zuiveringstechn. werken Weert/Nederweert . .	4 500 000,—	30	10	—	idem
36. Saneringsplan waterschap van de Geleen- en Molenbeek met zijtakken	43 000 000,—	18 $\frac{3}{4}$	6 $\frac{1}{4}$	—	gereed
37. Saneringsplan zuiveringschap De Geul	6 000 000,—	18 $\frac{3}{4}$	6 $\frac{1}{4}$	—	in uitvoering
38. Saneringsplan zuiveringschap Worm (Industr. schap Oostel. Mijng gebied)	26 000 000,—	30	10	25	in uitvoering

De subsidietoezeggingen voor saneringsplannen met een lange uitvoeringsduur (10–25 jaar) zijn veelal verleend c.q. verlengd voor een termijn van 5 jaar; deze toezeggingen hebben in beginsel betrekking op die onderdelen van het saneringsplan, welke binnen de bepaalde termijn in uitvoering worden genomen. Nagenoeg al deze toezeggingen lopen per 1 januari 1970 af.

Voor werken tot bestrijding van reeds lang bestaande waterverontreiniging, die van meer dan lokaal belang zijn, wordt normaal door Rijk en provincie gezamenlijk een subsidie verleend van 25 pct. (in de verhouding 3 : 1). Indien de lasten voor de belanghebbenden dan nog te hoog blijven, kan de bijdrage van Rijk en provincie worden verhoogd. In het overzicht komen nog enkele oude subsidietoezeggingen voor (Eindhoven eerste gedeelte en Helmond, volgnrs. 33 en 34), die afwijken van het thans gebruikelijke subsidiebeleid.

Ten aanzien van het treffen van voorzieningen voor de zuivering van uit het buitenland komend verontreinigd water merken de ondergetekenden op dat dergelijke voorzieningen slechts ter plaatse in het buitenland kunnen worden getroffen. De kosten van de voorzieningen, die ter beperking van de overlast voor Nederland nodig zijn, zullen in beginsel moeten worden gedragen door het land, waar de verontreiniging van het water plaats vindt. Indien bepaalde omstandigheden er toe zouden leiden dat ook Nederland hierbij financieel betrokken raakt, zullen de lasten in eerste instantie voor rekening van het Rijk komen.

Heffingen en bijdragen

De opmerking van sommige leden dat voor de rijkswateren geen verband wordt gelegd tussen investeringen en heffingen is de ondergetekenden niet geheel duidelijk. Ook de hoogte van de heffing voor de rijkswateren zal worden afgestemd op het bedrag dat nodig is om de werken tot stand te brengen, die voor de sanering van deze wateren nodig zijn.

Hierbij moet in het oog worden gehouden dat de bij het Rijk in beheer zijnde grote wateren, die voor de zoetwaterhuishouding van belang zijn, één geheel vormen en dat mag worden verwacht dat het kwaliteitsbeheer van verspreide rijkswateren die daarvan geen deel uitmaken door toepassing van artikel 3, tweede lid, van het wetsontwerp in handen zal worden gelegd van de provincies of regionale publiekrechtelijke lichamen. De conclusie van de aan het woord zijnde leden dat voor de niet bij het Rijk in beheer zijnde wateren een provinciaal vereveningsfonds zou moeten worden gecreëerd kunnen de ondergetekenden niet onderschrijven. In vele provincies is een regionale aanpak van de bestrijding van de waterverontreiniging – zij het in enkele grote verbanden – reeds in voorbereiding.

Voor de uiteindelijke hoogte van de heffing die verschuldigd zal zijn voor lozing op de rijkswateren moet – naar de huidige prijzen – zeer globaal gedacht worden aan een bedrag van f 6 à f 7 per inwoner-equivalent per jaar. Deze hoogte is mede afhankelijk van het verloop van de stijging in de eerste jaren, waarover nog overleg in de Raad van de Waterstaat zal plaatsvinden. Een langere aanloopperiode zal uiteraard tot een hogere eindheffing leiden. De uiteindelijke hoogte van de heffing voor lozing op niet-rijkswateren zal in grotere verban-

den waarschijnlijk f 10 à f 12 bedragen. De goed inzicht hierin kan eerst worden verkregen nadat alle bestrijdingsplannen zijn gereedgekomen. Onevenredig hoge heffingen voor regionale gebieden zullen – zoals reeds eerder opgemerkt – zo nodig kunnen worden voorkomen door toepassing van artikel 23, derde lid.

De beslissing over door bedrijven te nemen maatregelen in het kader van de wet ligt niet in handen van de directies van deze bedrijven – zoals de aan het woord zijnde leden blijkbaar aannemen – maar in handen van het gezag, waaraan de zorg voor de bestrijding van de verontreiniging van een oppervlaktewater is toegekend. Overigens mogen de ondergetekenden voor de werking van de verklaring van ongenoegzaamheid verwijzen naar de uiteenzetting, die hierover is gegeven in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer (blz. 22 en 23).

De ratio voor het belasten van het effluent van zuiveringsinstallaties vormt de omstandigheid dat in dit effluent nog schadelijke en verontreinigende stoffen voorkomen, die evenals omgezuiverde lozingen een beroep doen op het beperkte zelfreinigend vermogen van het oppervlaktewater. Met de thans gebruikelijke zuiveringsmethoden wordt een zuiveringsgraad bereikt van 80 à 90 pct. Hiervoor werd reeds vermeld dat verwacht mag worden dat te zijner tijd (na de voltooiing van de voorhands nodig geachte installaties) nog verdergaande eisen aan het effluent van zuiveringsinstallaties zullen moeten worden gesteld. Voor een lozing op een rivier maakt het in feite geen verschil of het ongezuiverd afvalwater wordt geloosd van een dorp van 1000 inwoners, dan wel het effluent van een zuiveringsinstallatie van een plaats van 10 000 inwoners, indien het bereikte zuiveringspercentage 90 pct. is. Het belasten van het effluent zal er overigens toe kunnen bijdragen dat aan een goede werking van de installaties door de beheerders de nodige aandacht wordt besteed.

In haar brief van 26 augustus 1968, nr. 2917, aan de vaste Commissie voor Verkeer en Waterstaat doet de Unie van Waterschapsbonden (thans Unie van Waterschappen) de suggestie tot indiening van een novelle tot aanvulling van artikel 17 van het wetsontwerp met een nieuw vierde lid, waardoor voor de lozing van woonruimten de heffingen en bijdragen ook zouden kunnen worden opgelegd aan eigenaren-verhuurders. De Unie acht het daarbij niet nodig een regeling te treffen voor de doorberekening van deze lasten door de eigenaren aan de gebruikers in verband met de voortschrijding van de huurliberalisatie. In de brief van het bestuur van het Hoogheemraadschap Rijnland dd. 26 augustus jl., nr. 9455, eveneens gezonden aan de vaste Commissie voor Verkeer en Waterstaat, wordt er terecht op gewezen dat aanvaarding van het voorstel van de Unie zou leiden tot een nieuwe belasting van de eigenaren van woningen, omdat deze in vele gevallen de heffing nog niet kunnen doorberekenen. De hieraan verbonden bezwaren maken ook naar het oordeel van de ondergetekenden het niet gewenst de door de Unie gedane suggestie te volgen. De door de Unie voor haar voorstel naar voren gebrachte argumenten kunnen de ondergetekenden niet delen. De Unie gaat ervan uit dat de redactie van artikel 17 van het wetsontwerp met zich zou brengen dat aan de heffende instanties de verplichting wordt opgelegd om een administratie samen te stellen en bij te houden van de feite-

lijke vervuilers, met andere woorden van de gebruikers van afvalwater afgevend percelen. De Unie ziet hierbij echter over het hoofd dat het overgrote deel van het afvalwater van woningen in de oppervlaktewateren wordt gebracht door tussenkomst van gemeentelijke rioleringen, waardoor de gemeenten als beheerders van deze rioleringen de directe lozers zijn van dit afvalwater en derhalve ingevolge artikel 17 kunnen worden aangeslagen in de heffing. Voor de gemeenten zullen de kosten van de verschuldigde heffingen een onderdeel vormen van de totale exploitatiekosten van de riolering, die aan de aangeslotenen via de gemeentelijke rioolbelastingen in rekening worden gebracht. Bovendien moet worden bedacht dat het voorstel van de Unie slechts van enige betekenis zou zijn voor een aantal van de lichamen, die met het kwaliteitsbeheer zullen worden belast, nl. alleen voor die lichamen die reeds uit anderen hoofde beschikken over een eigenarenlegger van de op hun wateren lozende woningen. Verwacht mag immers worden dat andere lichamen de voorkeur zullen geven aan het aanslaan van de gemeenten, omdat voor hen het samenstellen en bijhouden aan nieuwe eigenarenleggers eveneens zeer omvangrijke werkzaamheden met zich zou brengen. Ook indien een heffende instantie de gebruikers al rechtstreeks zou willen aanslaan — waarvan het belang overigens door de ondergetekenden niet wordt ingezien — zou het samenstellen en bijhouden van een eigen gebruikersadministratie door de waterschappen nog niet nodig behoeven te zijn, omdat dan gebruik zou kunnen worden gemaakt van gebruikersadministraties die reeds bij andere instellingen aanwezig zijn. De ondergetekenden menen te weten dat b.v. in Noord-Brabant wordt gedacht aan het gebruik maken van de administraties van elektriciteitsbedrijven.

Het bestuur van het Hoogheemraadschap Rijnland doet in zijn hiervoor reeds genoemde brief de suggestie het wetsontwerp alsnog te wijzigen volgens de tekst van het teruggenomen amendement van het lid van de Tweede Kamer de heer Van Rossum. Aangezien de heer Van Rossum heeft medegedeeld dat hij in overleg met de mede-ondertekenaars heeft besloten het amendement op artikel 16 (thans 17) in te trekken, omdat het in de bijzondere commissie voor dit wetsontwerp niet mogelijk was gebleken naar aanleiding van de in de Tweede Kamer geuite bezwaren een juridisch sluitende redactie te vinden, mag naar de mening van de ondergetekenden niet worden verwacht dat de Tweede Kamer zich met een wijziging volgens de tekst van het teruggenomen amendement zou kunnen verenigen.

Indien vele andere leden de aandacht vestigen op de hoogte van de perceptiekosten voor de heffingen van woningen ten gevolge van het bijhouden van een gebruikersadministratie, merken de ondergetekenden op dat — zoals hiervoor reeds werd vermeld — de voorgestelde regeling hiertoe geenszins noopt. Door bij lozing via gemeentelijke rioleringen de gemeenten in de heffing aan te slaan voor het afgevoerde huishoudelijke afvalwater zullen de perceptiekosten voor de heffende instantie bijzonder laag kunnen worden gehouden, terwijl de doorberekening van deze lasten door de gemeenten in hun rioleringsbelastingen weinig extra kosten met zich brengt.

Aangezien het amendement van de heer Van Rossum (stuk nr. 44) is ingetrokken, menen de ondergetekenden dat het weinig zin heeft thans nog hierop uitvoerig in te gaan. Zij mogen verwijzen naar hetgeen hierover reeds eerder werd opgemerkt.

De vraag van sommige leden inzake het toestaan van lastenheffing aan organen, die geen rechtstreekse vertegenwoordiging hebben van de belastingplichtigen is de ondergetekenden niet geheel duidelijk. De heffingen van provincies, gemeenten en waterschappen zullen worden ingesteld bij verordeningen van de vertegenwoordigende organen. Bij toekenning van het kwaliteitsbeheer aan waterschappen zal er aandacht aan worden geschonken dat in de organen van deze lichamen de afvalwaterlozers worden vertegenwoordigd. Voor rechtspersoonlijkheid bezittende lichaam als bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen vormen de heffingen en bijdragen belastingen als bedoeld in artikel 34, lid 4, van die wet.

Naar aanleiding van de beschouwingen van enige leden over het aanslaan van gemeenten in de heffing zijn ook de onderge-

tekenden van mening dat gemeenten die geen zuiveringstaak hebben veelal niet zullen beschikken over personeel om de heffing voor de vervuiling van bedrijven te verzorgen. In dat geval zal het aanbeveling verdienen de aanslag van de gemeenten te beperken tot de heffing voor de op de gemeenterioleringen aangesloten woningen. De tekst van artikel 17 verzet zich naar hun oordeel niet tegen een dergelijk beleid. Voor rechtstreekse lozingen in oppervlaktewateren van afzonderlijke woningen of groepen van woningen zal een vergunning vereist zijn van de (kwaliteits)beheerder van deze wateren. De registratie van deze lozingen voor de heffing zal hierdoor geen aanleiding behoeven te geven tot belangrijke extra-werkzaamheden. De ondergetekenden willen hieraan nog toevoegen dat indien dergelijke lozingen voorkomen binnen een woonkern aansluiting van de betreffende woningen op het gemeentelijke rioleringsnet mede met het oog op de aspecten van de volksgezondheid zal moeten worden bevorderd. Zoals hiervoor reeds werd vermeld moet worden verwacht dat gemeenten hun aanslag in de heffing zullen verwerken in het totaal van de exploitatiekosten van de riolering, zodat deze in de gemeentelijke rioleringsbelasting niet afzonderlijk tot uitdrukking komt. De ondergetekenden menen dat het bij degenen die rechtstreeks hun afvalwater lozen op een oppervlaktewater geen verwarring zal wekken, indien zij hiervoor door de beheerder worden aangeslagen.

De vraag van sommige leden of de Regering van oordeel is dat de tekst van het tweede lid van artikel 17 de mogelijkheid insluit dat bij de huishoudelijke vervuilers de inning van de aanslag geschiedt door de gemeenten (juister is het te zeggen dat de gemeenten worden aangeslagen voor het huishoudelijk afvalwater dat door hun riolering wordt afgevoerd) en bij de industriële vervuilers door de beheerder van zuiveringstechnische werken beantwoorden de ondergetekenden bevestigend. Een zelfde mogelijkheid tot splitsing opent het eerste lid van artikel 17 voor lozingen van ongezuiverd afvalwater in oppervlaktewateren door gemeentelijke rioleringen. Beide artikelen volstaan met het aangeven van de categorieën die aan de heffing kunnen worden onderworpen of van wie een bijdrage kan worden gevorderd. Welke categorie (de directe of indirecte lozer) in een bepaald geval de heffing of bijdrage zal moeten betalen, is hierbij ter regeling overgelaten aan het lichaam dat de heffing of bijdrage instelt. Het wetsontwerp stelt te dien aanzien geen beperking.

Indien vele leden opmerken dat de heffingen door kostenverhoging van de produktie een niet geringe invloed zullen kunnen uitoefenen op de industriële ontwikkelingen en daarmee op de werkgelegenheid menen de ondergetekenden dat t.a.v. deze uitspraak een zekere nuancering gewenst is. In de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer (blz. 21, linkerkolom) is een globale benadering gegeven van de lasten, die naar verwachting voor de industrie zullen kunnen voortvloeien uit de maatregelen tot bestrijding van de waterverontreiniging. Aanvankelijk worden deze geraamd op 10 à 20 mln. ton per jaar; na voltooiing van alle nodige werken zullen de jaarlijkse totale lasten f 40 à 50 mln. bedragen. In verhouding tot de waarde van de totale industriële produktie en tot andere factoren, die voor de produktiekosten van belang zijn, kan de invloed van deze lasten voor de industrie in haar geheel niet hoog worden geacht. Wel zullen deze lasten van betekenis kunnen zijn voor bepaalde takken van industrieën, die relatief grote hoeveelheden afvalstoffen produceren. Ook de Regering onderkent de problemen, die hieraan — en dan met name voor marginale bedrijfstakken — verbonden kunnen zijn. Met een onderzoek van deze vraagstukken is reeds een begin gemaakt, waarbij overleg plaatsvindt met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven. Over de financiële aspecten van de maatregelen tot bestrijding van de waterverontreiniging zal, nadat hierin een meer afgerond inzicht is verkregen, nog advies worden gevraagd aan de Raad van de Waterstaat. De in de commissies van deze Raad zittende vertegenwoordigers van de verschillende belangengroepen zullen hierover dan ook nog hun oordeel kunnen geven.

In het licht van de nationale concurrentie verdienen met name de verschillen in de hoogte van de heffing in de onder-

scheidene gebieden de aandacht. Bij de behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer is reeds toegezegd dat de Regering door verlening van bijdragen op grond van artikel 23, derde lid, waar nodig het ontstaan van onevenredig hoge lasten in bepaalde gebieden zal voorkomen. Ten aanzien van de internationale concurrentie moet worden bedacht dat ook in het buitenland voortdurend nieuwe en hogere eisen aan de lozing van afvalwater worden gesteld. De Regering zal bij haar beleid ook dit aspect in het oog houden, hoewel op grond van de tot nu toe opgedane ervaringen geen aanleiding bestaat voor de verwachting dat zich op dit gebied bijzondere moeilijkheden zullen voordoen.

Ook ten aanzien van de invloed van de heffingen op de industriële vestigingsfactoren hebben de ondergetekenden behoefte aan een zekere nuancering. Hoewel verwacht mag worden dat de hoogte van de heffingen in de verschillende gebieden bij vestiging van nieuwe industrieën door de ondernemers mede in overweging zal worden genomen, zal de invloed van deze factor ten aanzien van bedrijven die weinig afvalstoffen produceren in verhouding tot andere voor de vestiging van belang zijnde factoren van weinig of geen betekenis zijn. Bij bedrijven met veel afvalstoffen zal dit wel het geval kunnen zijn. Hierbij moet echter wel worden bedacht dat ook onder de huidige omstandigheden voor dit soort bedrijven de verwijdering van de afvalstoffen bij de keuze van de vestigingsplaats reeds mede een rol speelt, omdat de lozing daarvan in oppervlaktewateren niet mogelijk is zonder vergunning van de betrokken beheerder. Daargelaten dat de lozing van afvalstoffen van dit soort bedrijven in bepaalde wateren in het geheel niet zal kunnen worden toegestaan, zullen de eisen die aan het afvalwater worden gesteld uiteraard in sterke mate mede afhankelijk zijn van de aard en de omvang van het oppervlaktewater waarin de lozing zal geschieden. Uit dien hoofde zijn ook thans reeds nieuwe bedrijven, die veel afvalstoffen produceren mede op grond van financiële overwegingen in de keuze van hun vestigingsplaats aan beperkingen gebonden.

In het algemeen behoeft naar de mening van de ondergetekenden niet te worden verwacht dat de voorgestelde wettelijke regeling op essentiële wijze zal ingrijpen in de onderlinge economische verhoudingen der industrie. Hierbij moet mede in aanmerking worden genomen dat de Regering zo nodig door het verlenen van bijdragen op grond van artikel 23, derde lid, het ontstaan van onevenredig hoge lasten voor afvalwaterlozers zal voorkomen.

Hiervoor is reeds vermeld dat aan de positie van industrieën die grote hoeveelheden verontreinigd water afvoeren aandacht zal worden geschonken. De ondergetekenden zijn dan ook bereid de gevolgen van de lasten voor de bestrijding van de waterverontreiniging o.a. voor de leerindustrie, de rayonindustrie en de wasserijen nader te doen onderzoeken. In afwachting van de resultaten van dit onderzoek kunnen thans terzake nog geen uitspraken worden gedaan.

Naar aanleiding van de vraag van vele andere leden hoeveel per inwoner-equivalent moet worden betaald door de hiervoor genoemde industrieën in de reeds met zuivering van afvalwater belaste waterschappen merken de ondergeteken-

den allereerst op dat per waterschap het heffingsbedrag per inwoner-equivalent voor alle industrieën gelijk is. De hoogte van dit bedrag over de jaren 1968 en 1969 is voor een aantal waterschappen aangegeven in onderstaande staat. Voorzover van deze waterschappen ook gegevens konden worden verkregen over de gemiddelde lasten, die voor de genoemde industrieën in 1968 drukten op de gebruikte eenheid verwerkte stoffen, is het bedrag daarvan eveneens vermeld. In geen der waterschappen kwam rayonindustrie van enige betekenis voor. Voor de leerindustrie is de lastendruk mede in belangrijke mate afhankelijk van de aard van de verschillende bedrijven (de opgegeven afvalwatercoëfficiënten liepen uiteen van 1,7 tot 18) en van eventueel door deze bedrijven getroffen maatregelen tot vermindering van de vervuilingswaarde van hun afvalstoffen.

Artikelen

Artikel 1, lid 3. De ondergetekenden zijn niet van mening dat het kleine verschil in de redactie van dit lid en die van de leden 1 en 4, waarop vele andere leden wijzen, enig verschil in betekenis met zich zou brengen.

Artikel 1, lid 4. Het is in principe niet onmogelijk, dat door lozingen van nabuurlanden de Nederlandse strandwateren kunnen worden beïnvloed. Met name valt hierbij dan door hun ligging te denken aan België en Duitsland. In het geval dat afvalstoffen langs kusten van deze landen worden geloosd, via een afvalwaterleiding of vanuit een schip, mag worden verwacht dat hierbij de eigen zeestranden in voldoende mate zullen worden ontzien, waarmede ook de Nederlandse stranden kunnen worden gebaat. Tot nu toe hebben zich op dit gebied geen moeilijkheden voorgedaan.

Artikel 2. Onder verwijzing naar hetgeen hierover is medegedeeld in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer (blz. 22 e.v.) merken de ondergetekenden op dat een verklaring van ongenoegzaamheid niet wordt uitgereikt aan afvalwaterlozers, doch aan overheidslichamen die ingevolge de wet belast zijn met de zorg voor de bestrijding van de waterverontreiniging, indien deze hun taak naar het oordeel van gedeputeerde staten of de Minister van Verkeer en Waterstaat niet op voldoende wijze behartigen. Richtlijnen hiervoor zijn uiteraard niet aan te geven; de onvoldoende behartiging zal in elk geval in concreto moeten worden vastgesteld.

Artikel 3, lid 2. De naar aanleiding van dit artikellid gestelde vraag is de ondergetekenden niet duidelijk. Staatsrechtelijk bezien is er geen bezwaar tegen, dat bij een bijzondere wet aan gedeputeerde staten bevoegdheden worden toegekend, waarvan de toepassing invloed kan hebben op de taakuitoefening van de lichamen waarop het provinciaal bestuur toezicht uitoefent.

Artikel 9, lid 3. Indien om redenen van niet verder toelaatbare verontreiniging van het oppervlaktewater een vergunning moet worden gewijzigd of ingetrokken, zal dienen te worden nagegaan welke kosten hieruit voor de vergunninghouder voortvloeien. Hierbij zullen o.a. aanspraken op een

Waterschap	Bedrag van de heffing per i.e.		Leerindustrie	Wasserijen
	1968	1969	Gem. lasten per 1000 kg verwerkte huiden (1968)	Lasten per 1000 kg wasgoed (1968)
De Aa	f 1,33	f 1,75	f 20,40	f 2,30
De Dommel	3,20	3,70	14,40	4,50
De Donge	0,50	0,50	—	—
Geleen en Molenbeek	3,50	4,50	—	—
Geul	2,79	3,13	—	—
De Regge	2,10	2,50	9,32	2,80
Rijnland	5,33	7,12	niet aanwezig	6,90
Uitwat. sluizen van Kennemerland	2,50	4,95	niet aanwezig	3,35

uitkering voor tot stand te brengen voorzieningen op grond van artikel 23, eerste lid, onder *c* mede in ogenschouw moeten worden genomen. De ondergetekenden menen dat hierdoor in vele gevallen onevenredige schade zal kunnen worden voorkomen. Zij mogen hiervoor verder verwijzen naar hun uiteenzetting terzake in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer (blz. 30, onder artikel 9, lid 3).

Artikel 19. Ook de ondergetekenden achten het gewenst dat bij de nadere regeling van de heffingen zoveel mogelijk wordt uitgegaan van dezelfde maatstaven. De reeds met een zuiveringstaak belaste waterschappen hebben hiervoor een systeem ontwikkeld, waarbij de vervuilingswaarde van de afvalstoffen wordt vastgesteld door bepaling van het biochemische zuurstofverbruik. Deze methode heeft het bezwaar dat de uitkomsten voor niet biologisch gezuiverd afvalwater niet altijd even nauwkeurig zijn, terwijl bij de bepaling storingen kunnen optreden. Om dit bezwaar te ondervangen heeft het Rijksinstituut voor Zuivering van Afvalwater een ander systeem ontwikkeld, waarbij voor niet biologisch gezuiverd afvalwater de mate van verontreiniging wordt bepaald op grond van het chemische zuurstofverbruik. Bij deze methode kan de vervuilingswaarde van de geloosde afvalstoffen met een hogere graad van nauwkeurigheid worden vastgesteld. Een ontwerp algemene maatregel van bestuur, waarin dit systeem nader is uitgewerkt, is inmiddels toegezonden aan de Raad van de Waterstaat en is thans in bespreking bij de verschillende daarbij betrokken vaste commissies van deze Raad. Bij de behandeling in de commissie Waterverontreiniging zijn o.a. de vertegenwoordigers van de afvalwaterlozers, voor wie deze zaak van bijzonder belang is, in de gelegenheid zich hierover uit te spreken.

Artikel 21, lid 2. Op de heffing en invordering door een zuiveringschap zijn van toepassing de bepalingen van de Bevoegdhedenwet, indien dit wordt opgericht als een waterschap. Ook de overige wettelijke bepalingen ten aanzien van waterschappen zullen dan op dit lichaam van toepassing zijn. Met de term zuiveringschap wordt soms aangeduid een

rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam als bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen. In dit laatste geval gelden de bepalingen van de Gemeentewet, de Provinciewet of de Bevoegdhedenwet, die ingevolge de Wet gemeenschappelijke regelingen toepassing vinden. Bij de gemeenschappelijke regelingen tussen gemeenten gelden de bepalingen van de Gemeentewet (art. 4, lid 1, van de Wet gemeenschappelijke regelingen), bij gemeenschappelijke regelingen, waaraan provincies deelnemen, de bepalingen van de Provinciewet (artikelen 19, lid 1, en 26, lid 1, van de Wet gemeenschappelijke regelingen) en bij de gemeenschappelijke regelingen tussen gemeenten en waterschappen de bepalingen hetzij van de Gemeentewet hetzij van de Bevoegdhedenwet (art. 34, lid 1, van de Wet gemeenschappelijke regelingen).

Artikel 23, lid 3. In dit lid moet „zo daartoe termen bestaan” inderdaad in financiële zin worden opgevat. De conclusie van de aan het woord zijnde leden dat hieruit zou volgen dat de bijdragen dan op basis van exploitatiekosten zouden moeten worden verleend, kunnen de ondergetekenden niet delen. Ook het verlenen van bijdragen in de investeringskosten opent de mogelijkheid om te komen tot lagere exploitatiekosten. Door de lagere leningsbehoeften wordt dan immers een verlaging verkregen van de jaarlijkse lasten voor aflossing en rente.

De Minister van Verkeer en Waterstaat,
J. A. BAKKER.

*De Staatssecretaris van Sociale Zaken
en Volksgezondheid,*
R. J. H. KRUISINGA.

De Minister van Justitie,
C. H. F. POLAK.